

Xavier PLA (ed.)

Llibres, monstres i catedrals. *Josafat de Prudenci Bertrana*
Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes. Universitat de Girona, 2012, 128 p.

S'està convertint en un costum haver d'esperar commemoracions destacades perquè reapareguin en primera línia de l'atenció filològica i mediàtica autors i obres concrets. Si això ens permet de recuperar i actualitzar Maragall, Calders i Espriu, per citar-ne tres de recents, benvingut sia. I si encara hem d'esperar sis anys a recollir-ne els fruits, com ocorre amb aquest volum que aplega treballs elaborats arran del centenari de la primera edició de *Josafat*, tot i plànyer la tardança, podem estar-ne satisfets i agrair a l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona que els posi al nostre abast.

Potser es deu a aquest decalatge entre les intervencions, en el cicle homònim organitzat la primavera del 2006 per l'Aula d'Humanitats del Centre Cultural la Mercè, i la seva publicació que el curador ens anunciï com a inèdita la conferència que la Institució de les Lletres Catalanes va encarregar a Maria Barbal, publicada l'any 2008 a *Entre dos mons. Visions de literatura catalana i europea a l'inici del segle xx. 1906-2006. Un segle de modernitat literària*, volum en què, curiosament, trobem un treball de Xavier Pla sobre Eugeni d'Ors. A més, també ens estranya que no ens adverteixi de la inclusió del manuscrit inèdit de *Josafat*, conservat a la Universitat de Girona, que ell mateix edita. Aquests petits descuits, tanmateix, no han d'emascarar els mèrits d'un conjunt d'orientacions diverses: partint d'un punt de vista panoràmic i introductor del text de Maria Barbal, passant per enfocaments comparatistes entre literatura i arts (amb els estudis de Xavier Pérez, Emili Olcina, Laura Mercader i Glòria Granell), i acabant, des de l'ecdòtica, amb l'edició del manuscrit esmentat, a cura de Xavier Pla.

En la presentació, Pla ens porta de la mà de Proust a associar catedral amb novel·la i a copsar com en el darrer quart del segle XIX aquest espai sagrat es popularitza en l'àmbit literari i esdevé «una metàfora dialèctica que acollia memòria i present, art i religió, bellesa i misteri, llums i ombres, i també lloc de memòria, com si fos un llibre de pedra». Després de subratllar els principals paral·lelismes entre *Josafat* i *Notre-Dame de Paris* (1831), de Victor Hugo, quant a l'espai i a les figures dels campaners, Pla comenta l'estructura tripartida i clàssica de la novel·la tot al·ludint, com a referència, a l'excel·lent estudi comparatista d'Elena Real de l'any 1997, «*Josafat: romanticisme, naturalisme, décadence*». A dreta llei, i posats a citar

fonts, potser hauria estat millor atorgar la paternitat d'aquesta proposta estructural a Enric Sullà, que la formulà en la seva edició del 1971, i a Pere Farrés, que l'acabà de perfilar l'any 1985 al·ludint als moments de màxima tensió narrativa, en el seu estudi per a la col·lecció Les Naus d'Empúries. No obstant això, el comentari estructural era perfectament suprimible atès que tot seguit Barbal s'hi torna a referir i repassa l'argument capítol a capítol.

A «Prudenci Bertrana: el desig de crear», Barbal aproxima l'autor i la novel·la als lectors actuals i reivindica la vigència i el lloc d'honor de *Josafat* en les lletres catalanes. Tot i que la seva anàlisi no deixa de ser convencional (biografia, personatges principals i significació, argument, estructura narrativa, ambientació, simbologia, estil, gènesi de la publicació i recepció de la novel·la, principalment), resulta eficaç com a punt d'arrencada del volum i síntesi de les principals aportacions crítiques d'estudiosos com Triadú, Castellanos o Farrés. Tanmateix, no podem deixar de plànyer que no s'hagi esmenat l'error en la pretesa vinculació, a principis de segle, de Bertrana amb la *Revista de Catalunya* quan, en realitat, es tracta de *Catalunya*, i que, per exemple, es posi en el mateix sac de les seves col·laboracions en revistes, de manera imprecisa i per aquest ordre, *Lletres*, *Lectura*, de la qual fou director, i *Joventut*, on publicà un únic treball.

Xavier Pérez, a «*Josafat*, un film encobert: el mite de la Bella i la Bèstia», estructura la seva anàlisi comparativa atenent dos aspectes: els elements parafilms que ajuden a construir una mena d'escenari cinematogràfic (el clarobscur, el punt de vista, relacionable amb alguns dels plans i contraplans del cinema, el *flash-back* de naturalesa onírica i l'el·lipsi en les situacions eròtiques) i la utilització invertida d'aquest mite d'alt rendiment literari i cinematogràfic posterior.

A «La por i el fantàstic. *Josafat* i el gòtic modernista», Emili Olcina comenta la filiació de l'obra a aquest gènere, al costat d'altres peces modernistes com *Els sots feréstecs*, *Marines i boscatges* i *Solitud*: mentre aquestes reflecteixen la tensió entre la projecció vertical cap al cel i la caiguda a l'abisme, a *Josafat* la verticalitat gòtica es focalitza en el submón, a causa de la luxúria i el rebuig de l'altre. Quant al fantàstic, concreta els mecanismes visuals i auditius emprats en la presentació vampírica de Fineta, en tant que «mitjà narrativament econòmic i eficient de treure a la llum els conflictes interns irresolts» que empenyen *Josafat* a la follia.

Laura Mercader, a «De *Josafat* a *Femafat*. Una lectura de les dones-ficció o les dones en la ficció masculina», capgira la concepció malèfica dels personatges femenins, tot presentant-los com a éssers civilitzadors capaços de redimir *Josafat* del primitivisme i del seu trist final, i recolza aquesta lectura en clau feminista en dues fonts: la del mite de la Bella i la Bèstia, en què l'amor de Bella allibera el monstre i el converteix en persona, i la tradició cultural babilònica, en què la prostituta sagrada és un agent educador. Per reblar el clau, Mercader dona veu a Fineta a fi que, des d'aquest particular enfocament, interpel·li *Josafat* des de la ultratomba.

Glòria Granell completa l'orientació transversal amb «*Joanot*, d'Antoni Varés: guió cinematogràfic», capítol publicat el 2006 a *Bertrana i Varés. La Girona de Josafat*, en què fa cinc cèntims de la trajectòria d'aquest cineasta i detalla la natura-

lesa dels canvis (emmarcament temporal en plena dictadura franquista, variacions en la concepció de la història i els personatges, simplificació de l'acció, entre altres) en el context de les subjacents limitacions tècniques del cinema amateur.

Finalment, l'edició del manuscrit aporta informació sobre el procés de gestació i d'escriptura de *Josafat*. Pla n'inclou imatges i un fragment publicat l'any 1905 a *Emporium*, de Palafrugell, els quals mostren la llengua genuïna de Bertrana i posen sobre la taula la justa reclamació d'una acurada edició crítica de la novel·la.

En conjunt, *Llibres, monstres i catedrals* constitueix una aportació suggerent i necessària en la indefugible tasca de relectura del nostre patrimoni literari, del qual *Josafat*, sens dubte, és un clàssic destacat.

Imma Farré

Universitat de Barcelona